

Nikica Barić

**NEKE ZNAČAJKE
PERCEPCIJE
JUGOSLAVENSKOG
PARTIZANSKOG
POKRETA U
SUVREMENOJ
HRVATSKOJ**

Franjo Tuđman u mladosti je sudjelovao u partizanskom komunističkom pokretu, a nakon Drugoga svjetskog rata je kao oficir Jugoslavenske narodne armije (JNA) radio u Beogradu. Zatim se vraća u Zagreb i postaje direktor Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske. Krajem 1960-ih gubi mjesto direktora Instituta, izbačen je iz Saveza komunista Jugoslavije, a kasnije je zbog hrvatskog nacionalizma suđen i određeno vrijeme provodi u

zatvoru. Na prvim višestranačkim izborima 1990. kao predsjednik Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) dolazi na vlast i dužnost hrvatskoga predsjednika obnaša do svoje smrti 1999. godine.¹

Kao oficir JNA i kasnije direktor Instituta za historiju radničkog pokreta Tuđman se počeo baviti poviješću. Iako je Titova federativna Jugoslavija proklamirala "bratstvo i jedinstvo", tvrdeći da je riješila nacionalno pitanje na temelju ravnopravnosti svih naroda i narodnosti, zapravo su postojala suprotstavljena viđenja i želje pojedinih republičkih rukovodstava. Tako su se komunisti, tijekom Drugog svjetskog rata suborci u Titovom partizanskom pokretu, u drugoj jugoslavenskoj državi u brojnim točkama opet našli podijeljeni po nacionalnoj crti. Kako će o tome kasnije reći Tuđman, on je, dok je kao oficir služio u Beogradu, spoznao da su bez obzira na zajedničko iskustvo pripadnika raznih jugoslavenskih naroda u partizanskom pokretu nacionalna razlike toliko važne da suživotu na temelju zajedničkih interese ne može biti, ukoliko ne postoji puno priznanje "nacionalne samobitnosti". U takvim okolnostima i historiografske interpretacije imale su ulogu u odmjeravanju snaga između Beograda i Zagreba. Tuđman je, kako je navodio tijekom 1980-ih, svojim povjesničarskim radom pobijao srpske tvrdnje da je hrvatski narod isključivi krivac za slom Kraljevine Jugoslavije, da je Hrvatska seljačka stranka (HSS), kao glavni politički predstavnik hrvatskog naroda u predratnom razdoblju, bila reakcionarna i istovjetna ustaškom pokretu, da je domobranstvo kao redovna vojska Nezavisne Države Hrvatske (NDH) istovjetno ustašama, da je cijela Katolička crkva "fašističko-ustaška", odnosno, da je gotovo cijeli hrvatski narod zbog svoga nezadovoljstva Kraljevinom Jugoslavijom zapravo stao na stranu fašizma i ustaštva i zbog tih razloga uglavnom nije sudjelovao u Narodnooslobodilačkoj borbi, odnosno partizanskom pokretu, koji je u Hrvatskoj uglavnom bio popunjen srpskim stanovništvom. Na istoj je crti bilo i Tuđmanovo suprotstavlanje srpskim pretjerivanjima oko broja žrtava u ustaškom koncentracijskom logoru Jasenovac, odnosno nametanju teze o genocidnosti hrvatskog naroda.²

Tijekom 1970-ih i 1980-ih Tuđman je u svojim izjavama zapadnoeuropskim medijima isticao važnost hrvatske antifašističke ljevice, suprotstavljajući se tvrdnjama da su Hrvati u Drugom svjetskom rata bili isključivo na strani NDH. Tuđman je korijene komunističkog pokreta u Hrvatskoj vidio u njezinoj

1 Ovaj prilog uglavnom se temelji na nekoliko mojih prethodno objavljenih radova: Barić, *Antifašistička borba u Drugom svjetskom ratu u političkim interpretacijama hrvatskih predsjednika 1991-2006*; isti, *Hrvatski predsjednik Franjo Tuđman o jugoslavenskom predsjedniku Josipu Brozu Titu*; isti, *Prvi hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman o jugoslavenskom predsjedniku Josipu Brozu Titu*.

2 Za Tuđmanove izjave prije 1990. vidjeti: Tuđman, *Usudbene povjestice*. Za Tuđmanove izjave i govore nakon 1990. vidjeti: Tuđman, *Hrvatska riječ svijetu*; isti, *Zna se* : HDZ u borbi za samostalnost Hrvatske, knjiga druga.; isti, *Zna se* : HDZ u borbi za učvršćenje hrvatske državne suverenosti, knjiga četvrta.

razvijenoj radničkoj klasi, a Hrvatska je imala i snažan ljevičarski i marksistički intelektualni krug oko Miroslava Krležu. To su, prema Tuđmanu, bili temelji antifašističkog opredjeljenja među Hrvatima. Pojavu ustaškog pokreta Tuđman je objašnjavao posljedicom nezadovoljavajućeg položaja hrvatskog naroda u prvoj jugoslavenskoj državi. Ustaše su se stavile na stranu sila Osovine jer su u njima našli saveznike za svoje političke ciljeve. Tako je hrvatski narod, u okviru Europe kojom su dominirale sile Osovine, prvi put u novijoj povijesti dobio svoju državu, NDH, ali hrvatski narod u većini "nije postao fašistički". Naprotiv, antifašistički pokret u Hrvatskoj bio je tijekom Drugog svjetskog rata snažan jer Hrvati nisu željeli povratak na predratnu Jugoslaviju, dok je NDH bila osuđena podijeliti poraz sa silama Osovine. Tako je hrvatski narod u Titovim partizanima tražio svoju budućnost u novoj jugoslavenskoj državi, koja je trebala biti ustrojena kao ravnopravna zajednica naroda. Osim toga, podsjetio je Tuđman, i Tito je još tijekom rata kazao da bi Narodnooslobodilačka borba bila obmana ako ne bi donijela slobodu svim jugoslavenskim narodima. Kasnije su komunisti, smatrao je Tuđman, svoje izvorne postavke ipak zapostavili, pa je i u socijalističkoj Jugoslaviji došlo do srpske dominacije.

Tijekom 1980-ih u Srbiji je sve više do izražaja dolazilo neprijateljstvo prema Titu, koji je napadan kao komunistički diktator koji je Jugoslaviju ustrojio na račun slabljenja srpskog naroda. Jugoslavenska kriza se krajem 1980-ih intenzivirala, a na čelo Srbije dolazi Slobodan Milošević s ciljem uspostave srpske prevlasti u Jugoslaviji. Istovremeno u Zagrebu vlada "hrvatska šutnja", uspostavljena nakon sloma "Hrvatskog proljeća". Tek 1989. i u Hrvatskoj dolazi do okupljanja skupina koje će prerasti u buduće političke stranke, među kojima je bila i HDZ na čelu s Tuđmanom. I u tom razdoblju Tuđman nastavlja o Titu govoriti uglavnom pozitivno, pa i apologetski. Tako je krajem 1989. u jednom intervjuu Tuđman izjavio da je Tito bio komunist koji je vodio jugoslavensku politiku, ali je ipak bio i Hrvat koji se nije stavio na stranu Srba kao najbrojnijeg jugoslavenskog naroda. Osim toga, smatrao je Tuđman, Tito se u svojoj vladavini u manjoj mjeri oslanjao na teror, za razliku od primjerice Staljina, iako Tuđman nije negirao da je Komunistička partija Jugoslavije na kraju Drugog svjetskog rata i u poraću u cilju uspostave svoje vlasti koristila revolucionarni teror. Tuđman je ocijenio da je Tito u okolnostima u kojima je djelovao bio "veliki političar" koji je marksističku doktrinu znao upotrijebiti na "stvaralački način", odnosno on je bio odgovor na izazove svoga vremena. Pojava Miloševića pokazuje da se Srbija nikada nije pomirila s avnojevskom, federativnom Jugoslavijom i kada se iz Beograda kritizira Tito, zapravo se kritizira ono što je kod njega bilo pozitivno.

Kada je riječ o Tuđmanovom stajalištu o ustašama i NDH, on je u rujnu 1989. održao predavanje hrvatskim emigrantima u Švedskoj. Tom prilikom je

izjavio da je ustaški pokret, koji je uspostavio NDH, nesumnjivo imao "genocidni program i počinio genocidna zlodjela", odnosno ustaše su "srpsko pitanje" željeli riješiti tako što će jednu trećinu Srba pobiti, drugu trećinu protjerati, a ostatak prevesti na katoličku vjeru, od čega su ubrzo odustali i umjesto toga uspostavili Hrvatsku pravoslavnu crkvu. No, Tuđman je nakon ove tvrdnje naveo da je četnički pokret Draže Mihailovića, prema njegovom mišljenju, "imao ništa manje genocidni nego čak radikalniji genocidni program" uništenja hrvatskog naroda. Nedugo zatim, krajem veljače 1990., u zagrebačkoj dvorani "Vatroslav Lisinski", održan je Prvi opći sabor HDZ-a. Tada je Tuđman održao govor u kojem je, među ostalim, dao i svoju dobro upamćenu interpretaciju NDH: *"Pobornici hegemonističko-unitarističkih ili jugoslavensko velikodržavnih shvaćanja vide u programskim ciljevima HDZ ništa drugo do zahtjeva za obnovom ustaške NDH. Pri tom zaboravljaju da NDH nije bila samo puka 'kvislinška' tvorba i 'fašistički zločin' već i izraz kako povijesnih težnji hrvatskoga naroda za svojom samostalnom državom, tako i spoznaja međunarodnih čimbenika, a u ovom slučaju vlade Hitlerove Njemačke, koja je na ruševinama versailleskoga krojila Novi europski poredak, tih težnji Hrvatske i njenih geografskih granica. Prema tome, NDH nije predstavljala samo puki hir osovinskih sila već je bila posljedak posve određenih povijesnih čimbenika"*.³

Nakon ove Tuđmanove izjave Ivica Račan, predsjednik reformiranih hrvatskih komunista, izjavit će da je HDZ "stranka opasnih namjera", a spomenuta izjava do danas će biti ključni argument za sve Tuđmanove kritičare koji smatraju da je njome otvorio vrata oživljavanju "ustaštva" koje će tijekom 1990-ih "preplaviti" Hrvatsku. Takve tvrdnje neće moći ublažiti ni činjenica da je u istom govoru Tuđman također rekao: *"Riječ je naime o tome, da se sa Zavnohom utemeljenom Federalnom Državom Hrvatskom – hrvatski narod na koncu drugoga svjetskoga rata našao na strani pobjedničkih demokratskih sila. A to je bilo od dalekosežne povijesne važnosti. Ako ne može biti dvojbe, da je hrvatski narod skupo stajalo uspostavljenje Titove jugoslavenske federacije, onda se još manje može dvojiti o tome da bi bez SR Hrvatske njegova sudbina bila neusporedivo teža. Da nije bio i na strani pobjednika, hrvatski narod, nakon propasti NDH s osovinskim silama, ne bi mogao izbjeći plan četničkog genocida, posljedice kojega su mogle biti katastrofalne"*.⁴

Također je upozorio da se ne smiju zaboraviti "povijesne zasluge zavnohovske Hrvatske", odnosno hrvatskih komunista i partizana, kojima su u sastav Hrvatske ušla Istra i druga područja na Jadranu, od Lastova, preko Zadra do Rijeke. Zbog svega toga postojanje Socijalističke Republike Hrvatske bilo je, bez obzira na sva hrvatska nezadovoljstva, temelj hrvatske opstojnosti, kao i polazna točka

3 Programske zasade i ciljevi HDZ. Uvodno izlaganje dr. Franje Tuđmana.

4 Isto.

za ostvarenje pune državne suverenosti hrvatskoga naroda. Tuđmana izjava o NDH nije poricala, štoviše potvrđivala je ono što je Tuđman ocijenio njezinim kvislinškim značajkama i fašističkim zločinima, ali je značila i potvrdu NDH kao oblika hrvatske državnosti, čime je, neizravno, rehabilitirala Hrvate koji su se u Drugome svjetskom ratu svrstali na njezinu stranu. Može se reći da je to bio početak Tuđmanove politike nacionalne pomirbe među Hrvatima koji su se tijekom Drugog svjetskog rata borili na suprotstavljenim stranama.

Nedugo nakon dolaska HDZ-a na vlast u prosincu 1990. donesen je novi hrvatski Ustav. U njegovim izvorišnim osnovama navedeno je da je hrvatski narod svoju državnost tijekom povijesti izrazio u različitim oblicima, a ona se tijekom i nakon Drugoga svjetskoga rata očitovala: *“u uspostavi temelja državne suverenosti (...) izraženoj nasuprot proglašenju Nezavisne Države Hrvatske (1941) u odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (1943), a potom u Ustavu Narodne Republike Hrvatske (1947) i poslije u ustavima Socijalističke Republike Hrvatske (1963-1990)”*.⁵

Krajem ožujka 1991. hrvatski Sabor donio je i Zakon o blagdanima i neradnim danima. U skladu s ovime kao blagdan je uveden i 22. lipanj kao Dan antifašističke borbe. Istim zakonom 27. srpanj prestao je biti blagdan. Tako je ukinut dotadašnji praznik, Dan ustanka naroda Hrvatske, koji je obilježavan 27. srpnja. U službenoj interpretaciji iz razdoblja socijalističke Jugoslavije toga dana 1941. godine otpočeo je “masovni narodni ustanak” u Lici, odnosno gerilski odredi i narod, predvođeni komunistima, sukobili su se sa snagama NDH i zauzeli mjesto Srb. Novi praznik, Dan antifašističke borbe, trebao se slaviti 22. lipnja jer je toga dana 1941. kraj Siska, po odluci Okružnog komiteta Komunističke partije Hrvatske (KPH) za Sisak, osnovan Sisački partizanski odred. Ključna razlika bila je u tome što su ustanici od 27. srpnja po nacionalnosti bili Srbi, dok se osnivanje Sisačkog partizanskog odreda moglo povezati s komunistima hrvatske nacionalnosti.

Tako je u Republici Hrvatskoj institucionaliziran “hrvatski antifašizam” koji se sastojao u tome da je jugoslavenski (“avnojevski”) okvir sveden na hrvatski (“zavnohovski”), dok je izvorna revolucionarna i komunistička sastavnica partizanskog pokreta potisnuta u drugi plan u korist “antifašizma” kao epohalne pozitivne vrijednosti. Moglo bi se reći da je to bila svojevrsna “pobjeda” onoga za što se Tuđman zalagao još dok je, kao oficir JNA i direktor Instituta za historiju radničkog pokreta, pisao o Drugome svjetskom ratu.

U međuvremenu u Hrvatskoj je izbila pobuna dijela srpskog stanovništva koja je imala potporu Beograda i JNA, a ovi će događaji eskalirati u ratu koji se u Hrvatskoj vodio tijekom druge polovice 1991. godine. Tako se Hrvatska našla

⁵ *Dokumenti o državnosti Republike Hrvatske (Od prvih višestranačkih izbora 1990. do međunarodnog priznanja 15. siječnja 1992)*, str. 44.

u ratu s JNA, koja je bila izravni institucionalni nastavak Titove pobjedničke partizanske vojske iz Drugoga svjetskog rata. U takvim teškim okolnostima i u samom vladajućem HDZ-u, kao i u širokim slojevima hrvatskog stanovništva, rasli su protujugoslavenski i protusrpski osjećaji, a JNA se smatrala agresorskom komunističkom vojskom koja se stavila na stranu Srba. Nesumnjivo sve ovo nije doprinosilo pozitivnom gledanju na partizane. O svemu ovome moglo bi se navesti mnogo primjera. Spomenut ću samo jedno sjećanje jednog hrvatskog vojnika koji je krajem 1991. sa svojim suborcima autobusom krenuo na ratište. U autobusu je "treštala kazeta s ustaškim pjesmama pogodnim za junačko deranje" i "dečki" u autobusu su se "junački derali". "Nekoliko možda iz uvjerenja", a ostali "radi društva" i zato što "drugih borbenih pjesama nismo imali". Što se tiče partizanskih pjesama, njih ti hrvatski vojnici nisu "mogli smisliti, jer oni "koji se nazivaju sljedbenicima partizana sada uništavaju Hrvatsku".⁶

Unatoč svega ovoga Tuđman je nastavio insistirati na načelima nacionalne pomirbe, izjavljujući da je HDZ objedinio hrvatski narod od "nikakve proustaške desnice, nego državotvorne desnice", do "hrvatske ljevice", u koju su spadali istaknuti komunisti i Titovi partizani. Tako je sredinom 1992. u jednom govoru Tuđman izjavio da je HDZ prvi ustvrdio da je hrvatski narod želio svoju državu, te je bilo idealista koji su je htjeli ostvariti uspostavom NDH. No, HDZ je također kazao da se mora odbaciti povezanost NDH s fašizmom i zlodjela koja je ta država počinila. Istovremeno HDZ priznaje zasluge hrvatskim komunistima, koji su omogućili da u sastav Hrvatske uđu krajevi na Jadranu i Međimurje. U govoru održanom u Puli početkom 1993. Tuđman je izjavio: "*Ujedinili smo i hrvatske ustaše koji su htjeli hrvatsku državu, a odbacili njihov fašizam, ujedinili smo i hrvatske partizane koji su se borili za Istru, a odbacili njihov glupi boljševizam*".

U Tuđmanovim govorima isticano je da je hrvatska povijest tijekom 20. stoljeća bila obilježena brojnim promašajima i zabludama hrvatskih političara i državnika, međusobnim hrvatskim sukobima i stradanjima. Očito je glavni Tuđmanov motiv za takvo viđenje hrvatske povijesti bila želja da istakne vlastitu važnost – nakon svih prošlih zabluda, pogrešaka i žrtava, konačno je ostvarena samostalna Hrvatska i to upravo pod *njegovim* vodstvom. Ovu misao Tuđman je isticao i varirao u većem broju svojih govora, primjerice u jednome održanom krajem 1997. godine. Tada je naveo da su politike koje su tijekom Drugoga svjetskoga rata vodili Vladko Maček, Ante Pavelić i Josip Broz-Tito dovele do međuhrvatskih podjela i sukoba, a posljedica toga bile su i žrtve logora Jasenovac i masovne likvidacije pripadnika oružanih snaga NDH na kraju rata, odnosno "neslavna sudbina i hipoteke" NDH, kao i sve "tegobe" ZAVNOH-ovske Hrvatske u komunizmu i socijalističkoj Jugoslaviji. U takvoj Tuđmanovoj interpretaciji

6 Barić, Antifašistička borba u Drugom svjetskom ratu, str. 222.

hrvatski narod je tijekom Drugog svjetskog rata bio dva puta poražen jer nije ostvario državnost ni kroz NDH, a niti kroz sudjelovanje u partizanskom pokretu. Vojnici NDH razoružani su na Bleiburgu i likvidirani, dok je "hrvatska partizanska vojska" pod zapovjedništvom Glavnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske u istom tom ratu pobijedila, ali je na kraju odvedena u "jugoslavenske kasarne". Nasuprot tome, isticao je Tuđman, tijekom Domovinskog rata pale su brojne hrvatske žrtve, ali su one ipak bile manje od stradanja tijekom Drugog svjetskog rata, a cilj, stvaranje samostalne Hrvatske, uspješno je ostvaren.

U govoru koji je održao na saboru hrvatskih učitelja sredinom 1992. Tuđman je izjavio: *"Ponekad se ne razumije kako se ukupna današnja demokracije u Europi i u svijetu zasniva i uvijek formalno poziva na antifašizam. Prema tome, i naša je zadaća, ako želimo da se što prije i što svrhovitije uklopimo u taj i takav današnji svijet, u taj i takav međunarodni poredak, europski i svjetski, i na nama je također da svoju demokraciju isto tako zasnivamo i na antifašističkom udjelu, odnosno udjelu hrvatskoga naroda u tom antifašizmu na kojemu počiva u stvarnom i formalnom smislu današnja europska i svjetska demokracija"*.

Uz ovo, naveo je Tuđman, postoji još jedan razlog da se antifašistička sastavnica hrvatske povijesti sagleda kao bitna, bez obzira na sve zablude i žrtve koje je komunistička vladavina počinila hrvatskom narodu, odnosno treba znati da su komunisti još prije Drugoga svjetskoga rata, a formalno i kasnije, isticali ideju o pravu hrvatskog naroda na samoodređenje, odnosno na samostalnu hrvatsku državu. U prilog ovoj tvrdnji Tuđman je spomenuo primjer hrvatskih "marksista, komunista, antifašista" koje su vlasti NDH u ljeto 1941. osudile na smrt i smaknule. No, u Tuđmanovoj interpretaciji oni nisu otišli u smrt isključivo zbog komunizma, nego zbog ideala slobodne Hrvatske. Prije smaknuća ti su komunisti na zidu tamnice napisali da oni odlaze u smrt uzdignute glave, jer umiru za stvar radnog naroda, a svoju poruku završili su parolom "Živjela sovjetska Hrvatska!" No, zaključio je Tuđman, to nije bio usklik nekakvoj sovjetskoj i staljinističkoj Hrvatskoj, nego Hrvatskoj koja će se osloboditi iz jugoslavenskog ropstva. Ovakva Tuđmanova interpretacija spomenutog natpisa bila je sasvim u okviru prethodno spomenutih vrijednosti "hrvatskog antifašizma", u skladu s kojima je komunističko-revolucionarna odnosno "sovjetska" sastavnica nekritički zanemarivana, a nacionalna hrvatska sastavnica neutemeljeno preuveličavana.

U govoru prosvjetnim radnicima održanom u listopadu 1996. Tuđman je u vezi s nastavom povijesti u hrvatskim školama naveo da se ona mora odvijati u skladu sa smjernicama na kojima je uspostavljena suvremena hrvatska država, odnosno "pomirbom svega hrvatstva". Kada je riječ o Drugom svjetskom ratu to znači da NDH predstavlja izraz težnji hrvatskog naroda za svojom državom, ali

isto tako treba osuditi njezine zločine. Budući da NDH nije bila u stanju ostvariti “nacionalna demokratska prava” i odlazila je u propast zbog savezništva sa silama Osovine, hrvatski se narod opredijelio za “antifašistički pokret” koji je u Hrvatskoj bio najsnažniji ne samo na području Jugoslavije, nego i u cijeloj Europi. Hrvati nisu pristupili antifašističkom pokretu zbog komunizma, nego zato jer su težili slobodi i ravnopravnosti. Tuđman je zaključio - “da nije bilo NDH ne bi bilo ni zavnoh-ovske Hrvatske”, a bez nje ne bi bilo ni suvremene Hrvatske. Tuđman je to smatrao bitnim istaknuti jer je to “delikatno” i nije jasno ni nekim “zrelim ljudima”, ali je nastavnicima naglasio da je važno da u svome radu o svemu tome poduče mlade hrvatske naraštaje. Ironično bi se moglo zaključiti da zaista ne iznenađuje što ni “zrelim ljudima” nije moglo biti jasno Tuđmanovo “pomirbeno”, a zapravo kontradiktorno i redukcionističko ekvilibriranje između NDH i partizanskog pokreta, koje je uporno težio uklopiti u svoju sliku pozitivnih hrvatskih državotvornih težnji.

U takvim Tuđmanovim interpretacijama i dalje je bilo mjesta za Tita, pri čemu nikada nije zaboravljao istaknuti Titovo “hrvatstvo”. U tom smislu Tuđman je naglašavao da je Hrvatska bila glavno uporište Titovih partizana, dok su u Srbiji prevladavali četnici, odnosno Tito je mogao “računati s Hrvatima, ali ne i sa Srbima”. Zato bi bilo pogrešno smatrati da je za vrijeme Drugog svjetskog rata postojala isključivo NDH, a ne spomenuti snažan hrvatski antifašistički pokret. Tako su se hrvatski komunisti izborili za hrvatsku državnost, iako su kasnije jednim dijelom prihvatili jugoslavenstvo i staljinizam. Zato je Tuđman smatrao da nije slučajnost što su na čelu jugoslavenskog antifašističkog pokreta bile osobe hrvatske nacionalnosti, odnosno Tito i Ivan Ribar, koji su proizašli iz “hrvatskog komunističkog i građanskog političkog života”. Na temelju svega ovoga Tuđman je smatrao da će objektivni sud ocijeniti Tita oštro, kao komunističkog vođu koji je “donio zlo”, ali će se isto tako trebati uzeti u obzir i njegove zasluge. Zanimljiv je i govor kojega je Tuđman održao u srpnju 1996. na konvenciji Hrvatskog svjetskog kongresa koji se održavao na Brijunima. Tuđman je tada spomenuo da se spomenuti skup održava na mjestu koje su u prošlosti posjećivali “njemački, austrijski, talijanski carevi i kraljevi”. No, Brijuni i Istra tada nisu bili u sastavu hrvatske države, a to su postali tek pobjedom “hrvatskih antifašista”. Tuđman se od ove svoje izjave odmah ogradio i ispravno nadodao da je “hrvatski antifašizam” djelovao u jugoslavenskom okviru. No, na čelu tog pokreta bio je Tito, kojega se, naveo je Tuđman, može optužiti i za Bleiburg i za mnogo drugih stvari, ali on je također i zaslužan jer se Brijuni nalaze u sastavu Hrvatske.

Nakon Tuđmanove smrti i silaska HDZ-a s vlasti u dijelu javnog i političkog života Hrvatske zagovarana je “detuđmanizacija”, koja je – prema mome mišljenju – dijelom i provedena. “Detuđmanizacija” je značila “suočavanje” hrvatskog društva s “mračnim mrljama” na kojima je uspostavljena samostalna Hrvatska,

što se primjerice odnosilo na nedemokratske postupke Tuđmana i njegove vlasti i ratne zločine koje je tijekom 1990-ih počinila hrvatska strana. U takvoj atmosferi na oštru je kritiku nailazila i djelomična rehabilitacija NDH koju je Tuđman omogućio u sklopu svoje politike nacionalne pomirbe. Tuđmana je na mjestu hrvatskog predsjednika naslijedio Stjepan Mesić. Mesić je od 1990. do 1994. bio blizak Tuđmanov suradnik, a nakon toga postaje njegov oštri kritičar. Nasuprot Tuđmanovom kompliciranom i kontradiktornom balansiranju između NDH i hrvatskog partizanskog pokreta, a u cilju hrvatske pomirbe, Mesić je oštro odbacio NDH, a podjednako odlučno je u “hrvatskim antifašistima” gledao utemeljitelje suvremene Hrvatske. Za Mesića je razdoblje Tuđmanove vladavine u znatnoj mjeri izjednačeno s obnovom ustaštva, odnosno, kako je naveo u svome govoru iz 2005. godine: *“Problemi s odnosom prema prošlosti počinju u modernoj Hrvatskoj, u njezinim prvim godinama, s bespoštednim sotoniziranjem socijalizma u njegovoj jugoslavenskoj varijanti i s istodobnim diviniziranjem ustaštva kao izvornog i iskrenog hrvatstva”*.⁷

Mesić je 2004. izjavio da je “fasciniran” Titovim djelom, jer je on poveo antifašističku borbu bez koje bi Hrvati nestali. U Titovoj federativnoj Jugoslaviji i s Ustavom iz 1974. Hrvatska je dobila elemente državnosti i na temelju toga i pravo na osamostaljenje od jugoslavenske države. Mesić je priznao da je Titova vlast počinila zločine i nasilja, koja su rezultirala “potocima krvi”, ali je njegovo djelo “veliko” i mora biti prihvaćeno kao temelj na kojem se zasniva suvremena Hrvatska: *“Tuđman je bio opterećen povijesnim mitovima, kraljevima, kontinuitetom hrvatske državnosti... I sve je to u redu, ali bez Narodnooslobodilačke borbe ničeg ne bi bilo i čitava bi priča o hrvatskoj državnosti bila besmislena i isprazna”*.⁸

Očito, ako se uzmu u obzir u ovom prilogu navedene Tuđmanove izjave o Titu i “hrvatskim antifašistima”, onda se može zaključiti da je Mesić nekorektno objašnjavao Tuđmanov odnos prema hrvatskoj povijesti. Jer, sve ono što Mesić navodi kao “doprinos” Tita i “hrvatskih antifašista” suvremenoj hrvatskoj državnosti, zapravo je samo ponavljanje onoga što je i Tuđman neprestano isticao. Zapravo ne postoji gotovo nikakva razlika u Tuđmanovoj i Mesićevoj interpretaciji Tita i “hrvatskog antifašizma”, nego se razlika sastoji u tome što Mesić u potpunosti odbacuje NDH koju je Tuđman djelomično rehabilitirao u sklopu svoje politike nacionalne pomirbe. Kada je Mesić razdoblje Tuđmanove vlasti ocijenio kao vrijeme u kojem je došlo do “diviniziranja ustaštva”, zaboravio je spomenuti da je upravo za vrijeme Tuđmana sastavljena “antifašistička” preambula hrvatskoga ustava i uveden 22. lipanj kao državni “antifašistički”

7 Mesić, *Poruke*, str. 17.

8 Đikić, *Domovinski obrat : politička biografija Stipe Mesića*, str. 165-166.

blagdan. Time je upravo Tuđman institucionalizirao “hrvatski antifašizam”, na čijim je “tekovinama” Mesić tijekom svoga predsjednikovanja uporno ustrajavao.

ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Za vrijeme socijalističke Jugoslavije uglavnom se nije moglo kritički raspravljati o Titu i o događajima tijekom Drugog svjetskog rata. Postojala je službena crno-bijela podjela na napredne revolucionarne snage i na kontrarevolucionarne snage, “kvislinge” i “sluge okupatora”. Jugoslavenska kriza krajem 1980-ih, raspad postojeće države u ratovima početkom 1990-ih, nastanak novih država, sve to također nije pridonijelo uravnoteženom pogledu na prošlost. Na sve ovo nisu ostali imuni, na ovaj ili onaj način, ni brojni povjesničari, a nesumnjivo su širenju najrazličitijih i često kontradiktornih interpretacija doprinijeli i političari, publicisti, novinari i razni drugi “javni radnici”. Sve se to ogledalo u cijelom nisu novih neutemeljenih i politički motiviranih interpretacija spornih povijesnih događaja.

Tuđman je puno polagao na povijest, na koju se u svojim govorima često pozivao. Vidjeli smo da je inzistirao na tome da su on i HDZ iz prošlosti preuzeli sve “pozitivne” sastavnice hrvatske povijesti, a odbacili “negativne”, pa su tako, smatrao je Tuđman, konačno uspjeli ostvariti samostalnu Hrvatsku. Nasuprot stradanjima i promašajima iz prošlosti, Hrvatska je pod Tuđmanom konačno došla do “kraja povijesti” i ostvarila svoju samostalnost i slobodu. Očito se takva interpretacija ne može smatrati utemeljenom historiografskom raščlambom. Kada je Tuđman iz perspektive samostalne Hrvatske prethodnim hrvatskim političarima, strankama i pokretima pripisivao određene “zasluge” ili im zamjerao “promašaje”, zapravo je zanemarivao da se povijesne čimbenike ne bi trebalo hvaliti ili kuditi iz naknadne perspektive, nego bi trebalo shvatiti okolnosti koje su utjecale na njihove postupke i držanje u određenom povijesnom razdoblju.

Tuđmanova tvrdnja da je NDH bila i izraz povijesnih težnji hrvatskog naroda za samostalnom državom, može se smatrati utemeljenom. Činjenice pokazuju da su mnogi Hrvati s oduševljenjem dočekali proglašenje NDH, a zatim se, sve do njezina sloma, na njezinoj strani, i u njezinim oružanim postrojbama, nalazio znatan broj Hrvata i bosansko-hercegovačkih muslimana. Ono u čemu je Tuđman griješio bila je njegova sklonost da pokaže razumijevanje za “idealiste” na strani NDH, a da istovremeno NDH oslobodi od “fašizma”, odnosno zločina koje je počinila. Iako Tuđman nije poricao zločine NDH, štoviše više puta je naveo da oni zaslužuju osudu, ipak je vidljiva njegova tendencija da, u nekim slučajevima, te zločine relativizira. Tako je primjerice u govoru iz 1996. izjavio da je NDH izvršila zločine, ali pod pritiskom Berlina i Rima. Očito, uništenje židovske zajednice u NDH može se pripisati ustaškim prihvaćanjem nacističkih

planova o “konačnom rješenju” židovskog pitanja. No, njezina nasilna politika nad srpskim stanovništvom, što je posebno došlo do izražaja 1941. godine, nije izvršeno zbog njemačkog i talijanskog pritiska, naprotiv, bila je riječ o specifično ustaškoj politici, iako je ta politika od 1942. u znatnoj mjeri izmijenjena pokušajem da se Srbi u NDH definiraju kao Hrvati pravoslavne vjere. Kao “olakotna” okolnost Tuđmanove sklonosti da u nekim izjavama relativizira zločine NDH može se uzeti činjenica da je ta relativizacija bila odgovor na srpske tvrdnje o “genocidnosti” hrvatskog naroda, što se uglavnom temeljilo na preuveličanom broju žrtava logora u Jasenovcu. No, iako neki Tuđmanove procjene o broju žrtava Jasenovca, koje su prema njemu iznosile manje od 50.000 ljudi, smatraju revizionističkim umanjivanjem, ipak je ta procjena puno bolje utemeljena od neprestano ponavljanih srpskih tvrdnji o više stotina tisuća žrtava toga logora.

Kada je riječ o Tuđmanovoj interpretaciji partizanskog pokreta, odnosno “hrvatskog antifašizma”, i samog Tita, ona je, smatram, bila u još većoj mjeri redukcionistička nego njegova ocjena NDH. Tuđman je u svojim političkim govorima hrvatske partizane gotovo u potpunosti opisivao kao hrvatske rodoljube i “antifašiste”. Pri tome je gotovo uvijek zanemarivao da oni nisu bili samostalan pokret, nego su djelovali u sklopu jugoslavenskog partizanskog pokreta. Može se reći da su se oni borili za Hrvatsku, ali za Hrvatsku u sastavu Jugoslavije. Za njih Jugoslavija nije bila prijelazna faza prema samostalnoj Hrvatskoj, nego stvaran okvir u kojem treba postojati i hrvatska federalna jedinica.

Titovi suparnici u borbi za vlast u poslijeratnoj Jugoslaviji, četnici, odnosno Jugoslavenska vojska u otadžbini pod vodstvom generala Mihailovića, uglavnom nisu u svoje redove uspjeli privući nesrpske narode. Nasuprot njima, Titov program Jugoslavije koja će biti obnovljena na ravnopravnim osnovama ipak je bio primamljiviji za nesrpske narode. No, ne smije se zaboraviti da se iza poruka o nacionalnoj ravnopravnosti zapravo nalazio komunistički plan o revolucionarnom preuzimanju vlasti, koji je uključivao i oštar obračun sa svim stvarnim i potencijalnim protivnicima revolucije. U tom smislu moglo bi se reći da Titu “rješenje” nacionalnog pitanja nije bio cilj sam po sebi, nego samo važna stepenica koju treba doseći kako bi se mogla provesti revolucija i uspostava komunističke vlasti.

No, Tuđman je u svojim izjavama gotovo uvijek zanemarivao jugoslavenski element Titovog partizanskog pokreta, a i samoga Tita često je percipirao kao *političkog Hrvata*. Tuđman je Titovo nacionalno podrijetlo očito smatrao bitnim za “zasluge” koje je Tito imao za Hrvatsku, davši joj položaj federalne jedinice u obnovljenoj Jugoslaviji. No, Tito zapravo nije bio politički Hrvat, on se kao osoba nije oblikovao u okrilju neke partikularno hrvatske političke opcije ili tradicije koje su postojala početkom 20. stoljeća, nego prije svega u sklopu međunarodnog revolucionarnog komunističkog pokreta. Našavši se na čelu

jugoslavenskih komunista i kasnije, nakon osvajanja vlasti, Tito je po svome djelovanju bio *Jugoslaven*, a ne nekakav brižni hrvatski domoljub koji u Beogradu brine za partikularne hrvatske interese. Točno je da je Tito težio postići ravnotežu među jugoslavenskim republikama, kao što je točno da je nekim svojim potezima slabio srpsku prevlast u Jugoslaviji, ali je podjednako tako istina da mu nikada nije padalo na pamet da Hrvatska može i treba biti nezavisna država. Tito je Hrvatsku vidio isključivo u sastavu Jugoslavije, a Tuđman je to u svojim kasnijim interpretacijama gotovo u potpunosti zanemarivao. Tako bi se moglo reći da je Tuđmanovo insistiranje na Titovom hrvatstvu bilo slabo utemeljeno, a slično vrijedi i za njegovu tvrdnju da "nije slučajno" što se, uz Tita, na čelu jugoslavenskog antifašističkog pokreta nalazio i Ivan Ribar, u Tuđmanovoj interpretaciji predstavnik hrvatskog "građanskog političkog života". Pri tome je Tuđman zaboravio spomenuti da je Ribar nakon Prvoga svjetskog rata bio član Demokratske stranke, koja se isticala u zalaganju za unitarno uređenje jugoslavenske države i zatiranje hrvatske posebnosti u korist stvaranja idealne jugoslavenske nacije.

U svojim interpretacijama "hrvatskih antifašista" Tuđman je često zanemarivao njihov revolucionarni komunizam, iako su ti "antifašisti" svoj uzor imali upravo u Lenjinovom i Staljinovom Sovjetskom Savezu. Tako je i osnivanje Sisačkog partizanskog odreda, do kojega je došlo nakon vijesti o njemačkom napadu na Sovjetski Savez, Tuđman tumačio kao znak "antifašizma" i "hrvatskog rodoljublja", zanemarujući mogućnost da su sisački komunisti osnivanjem partizanskog odreda zapravo krenuli u borbu kojom će pomoći "prvoj domovini socijalizma" na čelu sa Staljinom. Kao što smo vidjeli ni u natpisu "Živjela sovjetska Hrvatska!" iz ljeta 1941. Tuđman nije vidio komunizam ili staljinizam, nego isključivo hrvatsko rodoljublje!

Također je zanimljiva Tuđmanova spremnost da relativizira Titovu odgovornost za masovne likvidacije zarobljenih pripadnika Oružanih snaga NDH krajem rata. Tako je u govoru hrvatskim iseljenicima održanom na Brijunima 1996. Titovu odgovornost za te događaje relativizirao Titovom zaslugom što se Istra i Brijuni nalaze u sklopu Hrvatske. Slična ovoj je i Tuđmanova tvrdnja da su pripadnici Oružanih snaga NDH na kraju Drugoga svjetskoga rata završili na raznim stratištima, dok je "hrvatska partizanska vojska" odvedena u "jugoslavenske kasarne". Pri tome je zaboravio da je i "hrvatska partizanska vojska" prije odlaska na odmor u jugoslavenske kasarne i sama sudjelovala u likvidacijama domobrana i ustaša na istim tim stratištima.

Tuđman je također načinio konstrukt " hrvatstva" partizanskog pokreta koji je u Drugom svjetskom ratu djelovao na područjima koja se grubo poklapaju s današnjim hrvatskim granicama, odnosno partizanskim snagama koje su bile

podređene Glavnom štabu Hrvatske. Tuđman je svoju borbu za dokazivanje hrvatskog učešća u partizanskom pokretu počeo voditi još za vrijeme Jugoslavije, suprotstavljajući se srpskim povjesničarima koji su tvrdili da su Hrvati u razmjerno malom broju pristupali partizanima. Što govore činjenice o sudjelovanju pojedinih jugoslavenskih naroda u partizanskom pokretu? Činjenica je da pobjedu partizana u Drugom svjetskom ratu svojom borbom i žrtvama uglavnom nisu iznijeli ni Srbi iz Srbije, niti Hrvati. Ovi "temeljni" jugoslavenski narodi znatnim dijelom uopće nisu sudjelovali u borbi i pobjedi pokreta koji je uspostavio drugu jugoslavensku državu, što samo po sebi predstavlja svojevrsan paradoks. Tijekom 1941. u Srbiji je podignut ustanak protiv Nijemaca u kojem su sudjelovali i komunisti i rojalisti, odnosno četnici Draže Mihailovića. Nakon gušenja ustanka Tito je svoje djelovanje uglavnom prebacio na područje NDH, gdje je mogao računati na srpsko stanovništvo koje je nesumnjivo bilo naklonjenije obnovi Jugoslavije nego postojanju hrvatske države, dok su ih ustaška protusrpska nasilja dodatno motivirali da pristupe partizanima. Za razliku od toga Srbija je uglavnom ostala pod utjecajem četnika Draže Mihailovića i srbijanske vlade Milana Nedića, a Tito ju je uspio osvojiti tek krajem 1944., uz izravnu sovjetsku vojnu potporu partizanima, koja je posebno došla do izražaja u zauzimanju Beograda.

U tom smislu partizani su zaista bili snažni na području Hrvatske, ali su sve do 1943. većinu partizanskih jedinica popunjavali Srbi, a tek zatim Hrvati u većem broju pristupaju partizanima, iako i do kraja rata udio Srba u tim partizanskim jedinicama ostaje znatno veći od njihovog udjela u ukupnom broju stanovnika. Na početku rata od Hrvata partizanima pristupaju gotovo isključivo članovi Komunističke partije, koji u partizanskim jedinicama, popunjenim Srbima, dolaze na mjesta komandanata i političkih komesara. Iznimku od ovoga pravila čini Dalmacija i Hrvatsko primorje, gdje su komunisti zbog talijanske aneksije i okupacije hrvatskih krajeva mogli u većoj mjeri računati na prototalijanske osjećaje Hrvata što je vodilo njihovom znatnijem pristupanju partizanima, iako ni ono na početku nije bilo masovno.

U tom smislu treba promatrati i Tuđmanovu "kroatizaciju" praznika anti-fašističke borbe u Hrvatskoj. Za vrijeme Jugoslavije kao Dan ustanka naroda Hrvatske slavljen je 27. srpanj. Zapravo je bila riječ o ustanku srpskog naroda, o srpskim ustanicima koji su se pobunili protiv NDH. Tek postupno ta će srpska ustanička masa jednim dijelom postati partizanska vojska pod komunističkim vodstvom, a drugim dijelom prijeći će u četničke jedinice. No, da bi se dao značaj "hrvatskom antifašizmu", umjesto 27. srpnja istaknuto je osnivanje Sisačkog partizanskog odreda. Ne treba posebno isticati da taj odred, koji je u trenutku osnivanja imao oko 15 pripadnika, nije značio nikakav masovni odaziv Hrvata u borbu protiv fašizma, nego isključivo reakciju Hrvata komunista na njemački

napad na Staljinov Sovjetski Savez.

U tom smislu Tuđmanova težnja za dokazivanje "hrvatstva" partizanskog pokreta stoji na slabim temeljima. No, to treba brinuti samo one koji smatraju, a među takve je nedvojbeno spadao i Tuđman, da hrvatskom narodu po svaku cijenu treba osigurati *besprijekornu* "antifašističku" legitimaciju. Ako se uzme u obzir da je NDH proglašena u sklopu Hitlerovog novog europskog poretka, a Hrvati su, zbog povijesnih okolnosti u kojima su se nalazili, dolazak te države pozdravili i znatnim joj dijelom pristupili, onda je posve jasno zašto nisu masovno pohrlili na stranu "antifašizma", a dobrim dijelom mnogi to nisu učinili niti do kraja rata, nego su ostali na strani NDH, smatrajući je svojom državom.

Tuđman je puno puta, kao kasnije i Mesić, odavao zahvalnost Titu zbog jugoslavenskog ustava iz 1974., navodeći da je na temelju tog ustava Hrvatska kasnije izborila samostalnost. U konačnici će međunarodna zajednica, pozivajući se na posljednji jugoslavenski ustav, utvrditi da su granice njezinih republika ujedno i granice novih samostalnih država. No, ako je u posljednjem razdoblju Titove vladavine donesen spomenuti ustav za koji bi mu, prema Tuđmanu i Mesiću, trebali biti zahvalni (iako je teško vjerovati da je namjera onih koji su taj ustav sastavljali bila raspad Jugoslavije), iza Tita ostala je i JNA, koja je trebala "braniti Jugoslaviju". A kako je takva JNA, koju je Tito uzdigao na razinu "političkog subjekta" postupala u razdoblju raspada Jugoslavije, odnosno rata u Hrvatskoj 1991. i Bosni i Hercegovini 1992., dobro je poznato.

Prema nekim mišljenjima Tuđmanova ideja nacionalnog pomirenja Hrvata izvorno potječe od ustaškog pukovnika Vjekoslava Maksa Luburića, za vrijeme rata ozloglašenog zapovjednika koncentracijskog logora Jasenovac, koji je u emigraciji došao do zaključka da se slobodna Hrvatska može ostvariti isključivo ako dođe do pomirenja hrvatskih komunista i ustaša. Tuđman osobno je tijekom 1990-ih izjavljivao da je na ideju o nacionalnom pomirenju došao još dok se tijekom Drugoga svjetskoga rata borio u partizanima, kada je shvatio da se i na suprotnoj strani, na strani NDH protiv koje ratuje, također nalaze hrvatski rodoljubi. Očito je to bilo Tuđmanovo naknadno tumačenje, jer je teško povjerovati da, kao mladi partizan i komunist, mogao imati percepciju pomirenja s onima s kojima je tada ratovao. No, očito je na početku izgradnje samostalne i demokratske Hrvatske trebalo zauzeti određeno stajalište prema svemu onome što se događalo u njezinoj neposrednoj prošlosti, iako je suvremena Hrvatska kao načelno demokratska parlamentarna demokracija i država ravnopravnih građana u suprotnosti i s NDH i s Hrvatskom u razdoblju komunističke Jugoslavije. Tuđman se odlučio za pomirbu, pri čemu je u svojim govorima i izjavama stvorio iskrivljenu i često kontradiktornu sliku prošlosti.

Tuđmanovi kritičari su već za vrijeme njegove vladavine, a i danas, naglašavali

da je njegova koncepcija nacionalne pomirbe dovela do obnove “ustaštva” u suvremenoj Hrvatskoj. No, promatrajući Tuđmanovo nacionalno pomirenje iz današnje perspektive, možda bi se moglo doći i do suprotnih zaključaka. Istina je da je tijekom 1990-ih u Hrvatskoj bilo različitih pojava ekstremizma, koje su se, u nekim slučajevima, iskazivale i isticanjem ustaških simbola i pozivanjem na tradiciju ustaša i NDH. No, tek bi se trebalo istražiti koliko je za takve pojave bio odgovoran Tuđman, a koliko su one bile negativne, ali i posve razumljive posljedice vrlo traumatičnih iskustava koje je hrvatskom društvu nametnuo težak rat koji se tih godina vodio na njezinom teritoriju. S druge strane, unatoč kritika da je Tuđmanovo nacionalno pomirenje obnovilo “ustaštvo” danas bi se, možda, moglo reći da je takva politika istovremeno onemogućila lustraciju bivših komunističkih dužnosnika i pripadnika i suradnika komunističkog represivnog sustava, koja je, u različitim oblicima, provedena u nekim državama bivšeg komunističkog bloka. U tom smislu možda se Tuđman mogao oštrije postaviti prema Savezu komunista Hrvatske, ali on to nije učinio, pa su se komunisti lako preustrojili u današnju Socijaldemokratsku partiju. Uostalom, brojni komunisti prebjegli su u vladajući HDZ, kao što su i brojni policijski dužnosnici iz komunističkog razdoblja i Hrvati oficiri JNA nastavili obavljati iste ili slične poslove u Tuđmanovoj Hrvatskoj. S druge strane, da se Tuđman umjesto za pomirbu opredijelio za lustraciju komunista pitanje je kako bi se ona uopće i mogla provesti, u okolnostima kada je Hrvatska bila ugrožena agresivnom srpskom politikom. Tako bi se moglo zaključiti da su komunisti 1945. oštro obračunali sa svim svojim stvarnim i mogućim protivnicima, dok su tijekom 1990-ih komunističke strukture, upravo zahvaljujući Tuđmanovoj politici nacionalnog pomirenja, znatnim dijelom uključene u strukture nove države.

Kakav su utjecaj Tuđmanovi govori i politika imali na oblikovanje svjetonazora hrvatskih građana tijekom 1990-ih, nemoguće je procijeniti bez nekog opširnog istraživanja. Zaista je teško reći što su sami građani mislili o Tuđmanovoj pomirbi i o njegovim interpretacijama hrvatske povijesti 20. stoljeća. Uvjeren sam da Tuđmanove izjave o Titu i “hrvatskim antifašistima”, iako dosta slabo utemeljene u činjenicama, ipak nisu bile tek isprazne fraze. Smatram da je Tuđman u sve što je govorio iskreno i vjerovao. Da je Tuđman kao hrvatski predsjednik, u potpunosti odbacio komuniste, federativnu Jugoslaviju i Tita, i ocijenio ih kao suprotnost samostalnoj i demokratskoj Hrvatskoj, što su oni i bili, onda bi upravo on trebao zanjekati i dobar dio vlastitoga života, kojega je proveo kao Titov vojnik i vojnik Titove partije. Tuđman na to očito nije bio spreman. Zato je tijekom 1990-ih svoje mlade dane u naknadnom tumačenju prikazivao kao mladenačku zaludenost komunizmom, ali i tada u cilju borbe za hrvatsku slobodu: *“Pristupio sam komunističkoj, marksističkoj partiji mlad i bio sam uvjeren da ću stvoriti raj na*

zemlji i slobodnu Hrvatsku. Tito je pobijedio u Drugom svjetskom ratu, upravo zato što je isticao da se bori za jednakost Hrvatske i pravo naroda na samoodređenje”.

Tuđman je prema Titu očito imao posebnu naklonjenost, i nakon 1990. često je na njega gledao kao na *političkog Hrvata*. Sve to uklapalo se u širu Tuđmanovu sliku hrvatske pomirbe u kojoj je, na kontradiktoran i redukcionistički način pokušavao uklopiti i hrvatske partizane i one koji su se u Drugome svjetskome ratu borili na strani NDH. Očito je svojom pomirbom težio stvoriti jedan beskonfliktan i ujedinjujući pogled na hrvatsku povijest, koji bi, kao pozitivna vrijednosti, bio sastavnica suvremene Hrvatske. No, osim što je Tuđman svojim interpretacijama stvorio iskrivljenu sliku prošlosti, “pomirenje” u konačnici nije ostvario. Uostalom beskonfliktno i jednoznačno tumačenje prošlosti i nije moguće u demokratskom društvu, pa tako ni u današnjoj Hrvatskoj u kojoj je podjela na “crvene” i “crne” i dalje vrlo prisutna. Ta podjela očituje se uglavnom u suprotstavljenim interpretacijama Drugoga svjetskoga rata, a posebno nakon 2000. godine njoj su pridodane i različite interpretacije razdoblja Tuđmanove vladavine. Pri tome nije problem u različitim interpretacijama nego puno više u tome što je hrvatska javnost zapljusnuta poplavom izjava koje često nemaju puno veze s činjenicama, a još manje s njihovim povezivanjem u mozaik koji bi nam dao uravnoteženu sliku hrvatske povijesti 20. stoljeća.